

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Column: Gouden eeuwen, zwarte bladzijden

Auteur: Lotfi El Hamidi

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 42.2, pp. 6-8.

© 2020 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

GOUDEN EEUWEN, ZWARTE BLADZIJDEN

Lotfi El Hamidi

Gouden Eeuw of de zeventiende eeuw? Dat is de kwestie sinds het Amsterdam Museum besloot om de term 'gouden eeuw' in de ban te doen. Volgens de directeur van het museum neemt 'in de westerse geschiedschrijving de 'Gouden Eeuw' een belangrijke plek in die sterk gekoppeld is aan nationale trots'. Problematisch, want de associaties met de term 'zoals voorspoed, vrede, weelde en onschuld dekken de lading van de historische werkelijkheid in deze periode niet', aldus de museumdirecteur.

Daar valt natuurlijk wel wat voor te zeggen. Wie gouden eeuw leest denkt niet meteen aan de keerzijde van dat tijdperk. En als er al gedacht wordt aan de schaduwkanten, dan worden die nog altijd zwarte bladzijden genoemd - voetnoten dus.

Het is niet alleen een Nederlandse kwestie. In 2017 bezocht ik Lissabon, en eenmaal in de Portugese hoofdstad kun je niet om het monument Padrão dos Descobrimentos heen. Het imposante bouwwerk uit 1960, ontworpen in de vorm van een scheepsboeg, is een ode aan de eeuw van ontdekkingen, specifiek de vijftiende en zestiende eeuw. Ook

wel beschouwd als de Portugese gouden eeuw. Het is moeilijk om niet onder de indruk te zijn van het kolossale gebouw, waarop de grote helden van de natie staan afgebeeld. Vooraan Hendrik de Zeevaarder, die fier over de Taag uitkijkt. Deze prins (die overigens zelf nauwelijks heeft gevaren) stond aan de basis van de Portugese expansie in de vijftiende eeuw. In zijn kielzog staan roemruchte ontdekkingsreizigers als Vasco Da Gama en Pedro Alvares Cabral, en nog tal van matrozen, missionarissen en kunstenaars.

Met een lift kunnen bezoekers het dak van het monument op. Van bovenaf kijk je neer op een windroos, met in het midden een wereldkaart waarop de Portugese ondernemingen overzee staan afgebeeld: Brazilië, Kaapverdië, Angola, Mozambique, India, Sri Lanka, Indonesië.

De Portugees wordt hier getrakteerd op een grote dosis nationale zelfverheerlijking. De vaderlandse geschiedenis wordt onlosmakelijk verbonden met het koloniale verleden, wat op zich niet anders is dan de wijze waarop andere Europese landen, ook Nederland, het nationale zelfbeeld lange tijd hebben vormgegeven. Daar ver weg werd iets groots verricht.

Wél opvallend is de timing van het besluit om het monument te realiseren.

Bron: Lotfi El Hamidi

Padrão dos Descobrimentos

Het Padrão dos Descobrimentos werd gebouwd op het hoogtepunt van de dekolonisatieoorlogen. Terwijl de meeste Europese landen al afscheid hadden genomen van hun kolonies, bleef het autoritaire regime van Salazar (1932-1968) zich vastklampen aan de bezittingen in Afrika, zoals Angola en Mozambique. Pas in 1975 kwam een einde aan de eeuwenlange Portugese aanwezigheid.

Die aanwezigheid heeft diepe sporen achtergelaten én diepe wonden geslagen in de voormalige kolonies. Dat maakt zo'n monument natuurlijk ook zo pijnlijk. Vandaag de dag zijn er nog steeds Portugezen die hun wortels hebben in landen die niet zolang geleden onderdeel waren van het Portugese imperium.

Het toeval wilde dat binnen het gebouw een tentoonstelling over racisme en burgerschap te zien was. In de expositieruimte, een etage onder de begane grond, werd de Portugese geschiedenis flink onder de loep genomen. Vanaf de Reconquista tot de postkoloniale periode:

de gewelddadige verdrijving van de Joden en Moren, slavernij, het koloniseren van overzeese gebieden, uitbuiting en onderdrukking, racistische karikaturen - het kwam allemaal ongefilterd voorbij. Een overzichtelijke en confronterende tentoonstelling, die op heldere wijze de spanning liet zien tussen vaderlandse trots en de wrede werkelijkheid van kolonialisme en racisme.

Aan het eind van de expositie was een foto te zien van het monument anno nu, waarop jonge Portugezen met *roots* in de voormalige koloniën aan de voeten van de zeehelden staan. Symbolisch vond ik het een sterk beeld; via een omweg zijn de nazaten van de tot slaaf gemaakten en koloniale onderdanen nu in het hart van het voormalige wereldrijk beland. Alsof de spoken uit het verleden zijn gereïncarneerd om de moderne Portugees een spiegel voor te houden: de een zijn Gouden Eeuw was de ander zijn hel.

De zwarte bladzijden worden langzaamaan hoofdstukken. ■

Windroos bij Padrão dos Descobrimentos.

